

DOI 10.31558/2519-2949.2020.2.6

УДК 323:328.123

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6864-4425>

Поліщук І. О., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ

У статті аналізуються сучасні тенденції розвитку інституту політичної опозиції. Розкривається еволюція концептуальних уявлень про сутнісний зміст феномену політичної опозиції. Констатується, що у режимі консолідованої демократії політична опозиція забезпечує зміну політичних сил та елітних груп в управлінні державою, кадрову ротацію в структурах влади, а також здійснення контролю за політичною владою. Натомість у транзитивних політичних режимах роль політичної опозиції істотно зростає. Якість інституту політичної опозиції виначає потенціал демократизації того чи іншого режиму влади. Право на політичну опозицію є одним з засадничих елементів сучасної ліберальної демократії. Можливість відкрито критикувати правлячу еліту, відстоювати свої альтернативні інтереси, пропонувати інші політичні рішення, виборювати владу шляхом участі у політичних виборах гарантується законом. У політиці опозиція визначається як: виступ проти думки більшості або панівної думки в законодавчих, партійних та інших структурах, які декларують свою прихильність демократичним процедурам; протиставлення свого політичного курсу іншому курсу.

Важливість інституту політичної опозиції зумовлена тим, що опозиція – це потенційна завтрашня влада. Виначальним моментом є те, яке місце опозиційні сили посідали у системі владних відносин країни, яким шляхом прийшла до влади. Оскільки згодом це відбувається і на самому характері влади, і на тому, наскільки легко і безболісно відбуватиметься зміна влади.

Робиться висновок, що за режиму поліархії та у транзитивних режимах дієва, сильна опозиція є запорукою стабільності в роботі усього державного механізму. Існування опозиції створює баланс у політичній системі та захищає режим влади не тільки від авторитарних проявів, але й від впливу суб'єктивних чинників в ухваленні політичних рішень урядом, парламентом та іншими владними інститутами.

Ключові слова: політична опозиція, державна влада, політичний режим, контрольна функція, демократія, транзит.

Постановка проблеми. Усі елементи політичної влади, що включають у себе її фундаментальні основи, зміни, джерела та принципи реалізації, підлягають безперервному вивченню з боку вчених-суспільствознавців. Інститут опозиції є залежним компонентом влади, адже саме політична влада визначає опозицію як дієздатний або неефективний соціально-політичний інститут. Неспівпадання інтересів населення та можновладців, боротьба еліти та контреліти за контроль над прийняттям політичних рішень, все це готує ґрунт для існування політичної опозиції. Актуальності даної теми додає той факт, що в сучасній політичній науці наявність альтернативних політичних суб'єктів, здатних впливати на прийняття політичних рішень, визначається як ключова характеристика демократичного режиму. За умов розвинутої, або консолідованої демократії політична опозиція забезпечує зміну політичних сил і груп у керівництві країною, кадрове оновлення в структурах влади, а також здійснення контролю за політичною владою. Натомість у політичних режимах з незавершеним демократичним транзитом роль політичної опозиції зростає ще більше. Якість інституту політичної опозиції виначає потенціал демократизації того чи іншого режиму влади. За умов початку демократизації фактор опозиції поряд з фактором реформаторів при владі виступає однією з рушійних сил перетворень, а в ряді випадків заповнює вакуум влади, що утворюється після падіння неефективного режиму. У суспільстві, що знаходиться в перехідному стані, політична опозиція виконує особливу роль, адже відбуваються глибокі зміни всього соціально-економічного укладу (ладу).

У такій ситуації зростає небезпека використання насильства для досягнення політичних цілей. Якщо ж політична влада запізнюється з формуванням механізму зворотного зв'язку і модернізацією

політичних інститутів, політична опозиція здатна активізуватися, її діяльність може викликати непередбачувані наслідки.

За умов недемократичних режимів: авторитарного і тоталітарного, політична опозиція переслідується аж до фізичного знищення. Вона може бути офіційно заборонена, однак саме вона виступає центром протидії антидемократичному режиму. Неможливість висловити протест легальними і легітимними методами веде до наростання соціальної напруженості і знижує стійкість політичних режимів. Сучасна політична наука виходить з того, що право на політичну опозицію є одним з фундаментальних компонентів сучасної ліберальної демократії. Можливість відкрито критикувати правлячий режим, відстоювати свої інтереси, пропонувати альтернативний політичний проект, брати участь у виборах гарантується законом, і ці узаконені "правила гри" для влади і опозиції є найдієвішим механізмом запобігання серйозних конфліктів між державою і суспільством, між різними групами інтересів. Опозиція активно бере участь в політичному житті, діючи відповідно до легальних норм, і забезпечує сталий розвиток демократичної системи. При цьому легальна зміна влади, перехід влади до опозиційної партії, зміна партій, які перебувають при владі, мирним шляхом є критерієм ефективності демократичного правління загалом. Щоб політична опозиція була ефективною, недостатньо бачити невирішені проблеми і критикувати роботу державних органів. Включеність в опозиційну діяльність передбачає наявність власного, відмінного від офіційного, бачення шляхів соціального прогресу.

Досвід розвинених демократичних країн засвідчує, що публічність та конкурентність політичного середовища, транспарентність політичних процесів є одними з найважливіших чинників формування ефективної політики. Важливим елементом механізму забезпечення альтернативності у прийнятті рішень органами державної влади, відкритості, раціональності цього процесу є інститут політичної опозиції. Його існування визнається переважною більшістю вчених природнім явищем та необхідною характеристикою демократичної політичної системи. Поява та ефективне функціонування цього інституту потребує особливих умов і можливе лише в рамках тих режимів, де гарантуються і забезпечуються права громадян на вираження і відстоювання своїх інтересів, на протест у випадку їх порушення з боку органів державної влади.

Основний Закон України гарантує громадянам право на свободу думки та слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, а також на свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією та законами України. Крім того, Конституція встановила, що громадське життя в Україні ґрунтується на принципах політичного, економічного та ідеологічного плюралізму [1, с. 3]. Сучасне політичне життя в країні є досить різноманітним, однак кількісна сторона не завжди є показником того, що різні політичні сили мають можливість впливати на громадське життя. Опозиція у цьому аспекті є одним з найбільш ефективних інститутів, які сприяють виявленню та захисту індивідуальних і групових інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Звертання уваги до політичної опозиції та її ролі в Україні на сучасному етапі зумовлена тим, що її презентують реальні політичні сили, яких підтримує значна частина виборців. Кожний наступний електоральний цикл демонструє мінімальний розрив голосів, наданих опозиційним та правлячим силам. Відсутність чіткої регламентації діяльності опозиції є значною перешкодою на шляху демократизації політичного режиму сучасної України, більше того, знижує ефективність роботи Верховної Ради України та інших представницьких інститутів.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми діяльності та інституціоналізації політичної опозиції стали предметом досліджень багатьох зарубіжних і вітчизняних авторів. Основними працями в цій царині вважаються дослідження Ф.Бергхорна, О. Кіркхаймера, Дж. Сарторі, Р. Даля, та Х. Лінца. Значну увагу цьому питанню приділяли також Д.Елерз, А. Алібасік, Є.Колінські, Р.Макрідіс, П.Сула, Р.Солаж, Г.Скілінг, Д.Скрипінський.

Класифікацію опозиції розробляли А.Палескі, Р. Паннет, Е. Шилз та ін. На пострадянському просторі типи й моделі політичної опозиції досліджують С.Поршаков, Ф. Рудич, С. Телешун, О. Циганков та інші вчені.

Із середини 1990-х рр. вітчизняні дослідники приділили увагу аналізу діяльності української політичної опозиції (Ю. Бадзьо, В. Литвин); передумовам та причинам її виникнення (І. Варзар, Г. Демиденко, А. Колодій, І. Курас, К. Савицький, В. Якушик); принципам, характеру, моделям та перспективам її взаємодії з владою в Україні (Р. Балабан, В. Бех, С. Бондар, Ю. Древаль, В. Журавський, М. Михальченко, О. Новакова, І. Підлуська, С. Рябов); її ролі в політичному процесі (Н. Вінничук, Н. Піскарьова, Г. Щедрова); законодавчому регулюванню її правового статусу (І. Павленко, О. Совгіря).

Мета дослідження полягає у тому, щоби визначити специфіку функціонування інституту політичної опозиції в концептуальному та політико-режимному контекстах.

Виклад основних положень. Опозиція у буквальному сенсі означає протидію, опір. В такому значенні опозиція – це широко поширене соціальне явище. Адже конкуренція, наприклад, в економічній сфері – це теж протидія і не буде помилкою сказати, що учасники економічних відносин часто знаходяться в опозиції один до одного. Відступники і єретики, безсумнівно, являють собою опозицію домінуючій конфесії, тому цілком правомірно говорити про опозицію в сфері релігійного життя. Опозиція часто спостерігається в громадських об'єднаннях, наприклад, в політичних партіях, в яких можуть існувати правляча і опозиційна фракція. Опозиція можлива в різних осередках громадянського суспільства, навіть у родині.

Однак найчастіше поняття опозиції використовується при характеристиці політико-владних відносин. Стосовно сфери політики опозиція визначається як: а) виступ проти думки більшості або панівної думки в законодавчих, партійних та інших структурах, які декларують свою прихильність демократичним процедурам; б) протиставлення свого політичного курсу іншому курсу у політиці.

Питання опозиції завжди посідало провідне місце в трудах політичних філософів. Вже Аристотель у своїх працях «Політика» та «Афінська політія» зазначав, що опозиційним можна вважати і протистояння між «партією знаті» і «партією народу». Поряд з цим давньогрецький філософ аналізує причини конфліктів у державі, провідною з яких визначає наявність опозиції всередині правлячого класу. Також однією з причин є демагогія, за допомогою якої одна особа може зосередити всю владу у своїх руках і стати тираном. А вже тиранія виключає функціонування відкритих форм опозиції. Аристотель, що у розвитку державотворення вбачає переважання еволюційного шляху, а не революційного, відкидає можливість зміни влади внаслідок політичної боротьби опонентів. По суті, він описує процес підвищення значущості людини у суспільстві, що призводить до зміни статусу: від архонта до басилевса [2, с. 460, 462].

Вагомий внесок у розвиток теорії політичної опозиції зробив видатний представник французького лібералізму першої половини XIX ст., історик і державний діяч Ф.Гізо. Його основною ідеєю є обґрунтування необхідності участі опозиції в процесі здійснення державної влади. На думку Ф.Гізо, в умовах малопродуктивної діяльності традиційного державного апарату зробити управління суспільством ефективним, зберігши при цьому свободу та основні правові гарантії громадян, можливо лише за участі політичної опозиції [3, с. 311-312].

У XX ст. Й. Шумпетер у своїй праці «Капіталізм, соціалізм та демократія» зазначає, що ініціатива у висуванні питань на парламентське обговорення, як правило, належить урядові або ж «тіньовому кабінету» опозиції, а не окремим депутатам. Ця думка свідчить про надання опозиції інституціональної форми «тіньового уряду» та про неминучу участь опозиції у прийнятті державних рішень. У той же час, учений вважає, що іноді «політична машина не може сприйняти певних проблем, так як вище керівництво уряду та опозиційних сил не вбачає в них політичної цінності або ж ця цінність насправді сумнівна. Такі питання беруть собі аутсайтери, які віддають перевагу індивідуальній боротьбі за владу замість служіння в лавах однієї з існуючих партій» [4, с. 238-239].

Німецький політолог Р. Міхельс у роботі «Соціологія політичної партії в умовах демократії» розглянув феномен опозиційної партії і прийшов до висновку, що «всі сили опозиційної партії спрямовані на витіснення правлячої партії, аби посісти її місце, іншими словами, замінити одне угруповання правлячого класу іншим. Та рано чи пізно конкурентна боротьба між окремими угрупованнями правлячих класів закінчується перемир'ям, несвідомий мотив якого – збереження таким чином панування над масами або ж його розділення...» [5, с. 549–551]. У роздумах Р. Міхельса простежується натяк на необхідність конструктивності політичної опозиції. Очевидно, що для автора опозиція не є носієм альтернативних шляхів розвитку держави, а лише виконує функцію заміщення кланової влади.

Звернення до історичного досвіду змушує констатувати, що протягом тривалого часу існування суспільства опозиція вважалася явищем шкідливим, яке руйнує порядок в країні і є джерелом усіляких негараздів [5, с. 197]. Проте сьогодні у демократичних системах сильна опозиція виступає запорукою стабільності держави. Існування опозиції створює баланс у політичній системі і захищає державу не тільки від авторитарних крайнощів, але й просто від впливу суб'єктивних чинників при прийнятті важливих рішень урядом, парламентом та іншими владними інститутами. Опозиція, як природна протидія владі, як її постійний суперник може призводити до певного напруження в політичному середовищі. Але загрозливих рис це напруження набуває лише в тому випадку, коли опозиція не має можливостей впливати на ситуацію в країні, не має формальних та

інституціоналізованих можливостей виражати та відстоювати свою думку, свої позиції та інтереси. Про таку опозицію можна сказати, що вона повністю перебуває поза межами системи владних відносин. Відтак єдиною ефективною формою діяльності для неї залишаються позасистемні акції, спрямовані на дестабілізацію, дискредитацію та повалення існуючого режиму. Тому питання шкідливості чи корисності опозиції часто-густо залежить не так від неї самої, як від умов її діяльності, що створені владою. Від цих умов залежить залученість чи незалученість опозиції до системи владних відносин в країні.

У західній політичній науці утворилися різні типології опозицій у політиці. Зокрема, в залежності від характеру ставлення опозиції до діючої влади і політичної системи виділяються системна та позасистемна опозиції, межа між якими проходить за ознакою визнання або невизнання діючої політичної системи і прагнення зберегти її в недоторканності або повністю демонтувати, створивши новий тип системи. Ф.Бергхорн виділяв в рамках авторитарного радянського режиму три види опозиції – фракційну (що включала в себе частину правлячого угруповання), секторальну (що включала, наприклад, групи в середовищі наукової і творчої інтелігенції) і руйнівну (десидентський рух, який відкидав основні принципи режиму). Х.Лінц запропонував типологію опозиції у залежності від методів, які нею застосовуються для досягнення своїх цілей, і виділив за цим критерієм опозицію лояльну, напівлояльну та нелояльну. Стосовно країн Східної Європи Г.Скілінг виділяє інтегральну опозицію (по відношенню до режиму в цілому), фракційну і фундаментальну опозицію (критикує окремі елементи системи, але не систему в цілому).

Важливість питання про опозицію зумовлена тим, що опозиція (говоримо не про конкретне сьогодення, а про історичну перспективу) – це потенційна завтрашня влада. І дуже важливо, яке місце вона займала в системі владних відносин країни, яким шляхом прийшла до влади. Оскільки згодом це відбивається і на самому характері влади, і на тому, наскільки легко і безболісно відбувається зміна влади. Проблема формування політичної опозиції хоч і є однією з базових в процесі демократизації політичної системи України, проте в політичній практиці та суспільній свідомості громадян ще не існує чіткого розуміння суспільно-політичних функцій, соціального сутності, призначення опозиції, її ролі у формуванні ладу, побудованого на засадах поділу та збалансованості влади. Це вимагає звернення до цієї проблематики та ґрунтовної її розробки.

Політична опозиція має місце в системі владних відносин тоді, коли для її позицій характерним є те, що вона може мати владу без її актуалізації, без наявності її маніфестованих проявів. Натомість опозиційні групи, які потребують інтенсивних екстремальних форм діяльності, визначаються в якості таких, що не мають місця в системі владних відносин, або ж займають слабкі позиції, а ресурси влади з'являються в їх розпорядженні лише в процесі діяльності, тобто їх влада нерозривно пов'язана з її актуалізацією.

Можливості політичної опозиції в системі владних відносин визначаються та розрізняються у відповідності від наявності у її розпорядженні чотирьох основних типів владних ресурсів: 1) потенціалу до влади; 2) влади як потенціалу, або потенціальної влади; 3) латентної влади; 4) безпосередньої актуалізації влади. Слід розрізняти належні опозиції «владні ресурси» та «можливості». Якщо владні ресурси є об'єктивними та структурними передумовами розвитку опозиції і формуються під впливом системних, інституційних та нормативних чинників, то можливості є суб'єктивними, формуються у відповідності до «внутрішніх якостей» опозиції [6,с.201]. Попередній розвиток політичної опозиції в Україні відбувався завдяки зростанню її можливостей на фоні практично повної відсутності динаміки її владних ресурсів, за виключенням появи «потенціалу до влади». Тому головним напрямком розвитку політичної опозиції в Україні слід вважати збільшення комплексу її ресурсів.

Основними проблемами діяльності політичної опозиції в Україні є невідповідність її владної позиції та бази влади, а також поширеність «ілюзії» присутності опозиції в системі владних відносин України, яка формується через нерегламентоване і довільне надання окремим її представникам посад зі значними владними повноваженнями за одночасної відсутності відповідних владних ресурсів у опозиції як інституту. Невідповідністю владної позиції та бази влади, де позиція – це положення в системі владних відносин, а база влади – сукупність ресурсів та можливостей, що можуть бути використані в рамках даної позиції, можна пояснити тривалий період інертності та невдач політичної опозиції в Україні в боротьбі за розширення своїх повноважень. Специфікація результатів влади опозиції та перспектив її розвитку має відбуватися за двома критеріями: об'єкт та сфера, де об'єкт – це певний інститут, структура, державна агенція, а сфера –

галузь її впливу. Перспективи розвитку політичної опозиції в Україні зосереджені, головним чином, у рамках розширення сфери застосування її влади.

Опозиційна політична діяльність – це окрема форма реалізації політики. Ця форма характеризується наявністю технології опозиційної активності, яка виражається в системних проявах опозиції. Тобто, опозиційна діяльність – це своєрідний технологічний політичний процес, який слід розглядати поза проявами суб'єктивних факторів реалізації політики.

Політична опозиція – це протидія, опір діючій державній владі, протистояння здійснюваному стратегічному курсу з метою замінити його на інший, задовольняє опозиційні політичні організації.

Для розвиненого громадянського суспільства, з певним політичним потенціалом населення, політично доцільною моделлю є скандинавська, яка базується на співпраці та взаємозв'язку між суб'єктами політичного процесу. Це пояснюється тим, що функціонування політичної опозиції в рамках цієї моделі забезпечує такі головні критерії громадянського суспільства як саморегулювання та самосвідомість.

Участь громадянського суспільства на чолі з опозиційними силами у «лікуванні від корупційної хвороби» є пріоритетним напрямом його діяльності у перехідних суспільствах з нестійкою системою влади. Ліки від корупції потрібні не тільки владі, але й самому суспільству. Проте, «лікарем» за таких умов не може бути головним чином сама влада (це може бути лише, найбільш здорова її частина). Лікувати соціум від корупції може дієва опозиція, і процес лікування вона має почати із себе. Боротися необхідно не лише з проявами корупції, а, в першу чергу, з її причинами, шляхом виявлення та нейтралізації корупційних ризиків в діяльності органів влади.

Зазначимо, що подолання корупції перетворюється на надзвичайно складну проблему, але водночас і реальну (щодо можливості вирішення), якщо ми відмовляємося від її спрощених тлумачень як прояву «поганого» управління чи «неналежного виконання недосконалыми людьми досконалих правил». Таке спрощення вводить в оману можливості простих рішень –

«достатньо покарати винних та замінити їх більш гідними людьми і проблема буде вирішена». Виникає прагнення робити ставку на методи репресій, а основним агентом протидії вважати правоохоронні органи. Усвідомленням хибності такого шляху стало прийняття Концепції боротьби з корупцією, в якій вперше було чітко визнано пріоритетність не «боротьби», а попередження цього соціального явища. Поява Концепції породила надію на зміни, оскільки вона давала досить реалістичне бачення ситуації в Україні, враховувала міжнародний досвід та відповідні стандарти, визначаючи всі найбільш суттєві заходи, що могли бути здійснені у сфері усунення передумов корупції. Але реальних змін не відбулось, Концепція залишилась лише політичним документом, а сама ситуація погіршилась [7, с. 145]. Таким чином, ефективна боротьба з корупцією можлива лише за умов створення та реалізації належної системи законодавчого та організаційно-управлінського забезпечення здійснення реформ, спрямованих на попередження корупції та активну участь у них громадськості.

Виходячи з вище викладеного, можна зробити такі **висновки**.

1. За режиму поліархії та у транзитивних режимах дієва, сильна опозиція є запорукою стабільності в роботі усього державного механізму. Існування опозиції створює баланс у політичній системі та захищає режим влади не тільки від авторитарних проявів, але й від впливу суб'єктивних чинників в ухваленні політичних рішень урядом, парламентом та іншими владними інститутами.

2. Проблема «шкідливості» чи «корисності» опозиції часто-густо залежить не стільки від неї самої, скільки від умов її діяльності, що створені владою. Від цих умов залежить залученість чи відчуженість опозиції до системи владних відносин у державі.

3. Політична опозиція є одним з детермінуючих громадських механізмів боротьби з корупцією та іншими зловживаннями влади.

4. Основним напрямком розвитку політичної опозиції в Україні слід вважати збільшення комплексу її ресурсів та врегулювання її правового статусу.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку пов'язані з проведенням компаративістських студій діяльності опозиції у поліархія та інших політичних режимах.

Бібліографічний список:

1. Конституція України. К. : Юрісконсульт, 1996. 73 с.
2. Аристотель. Политика. *Сочинения*. М., 1983. Т. 4. 575 с.
3. Гизо Ф. О средствах правления и оппозиции в современной Франции. *Классический французский либерализм* : сборник / [пер. с фр.]. М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2000. С. 263–506.
4. Шумпетер Й. Капіталізм, соціалізм і демократія. К. : Основи, 1995. 528 с.

5. Михельс Р. Социология политической партии в условиях демократии (фрагмент).
6. *Антология мировой политической мысли* : в 5 т. Т. 2. М. : Мысль, 1997. С. 186–197.
7. Христюк Т.А. «Політична опозиція». Зміст, характеристика та історична еволюція. *Політологічний вісник*. 2003. № 13. – С.195–202.
8. Савицький К. І. Генезис політичної опозиції: з українського та зарубіжного досвіду. *Політична опозиція: теорія та історія, світовий досвід та українська практика*. К. : ТЕТ, 1996. 347 с.

References:

1. Konstytutsiya Ukrainy. М. : Yuryskonsul't, 1996. 73 s.
2. Arystotel. Polityka. *Tvory*. М., 1983. Т. 4. 575 s.
3. Hizo F. U zasobakh pravlinnya i opozytsiyi v suchasnyy Frantsiyi. *Klasychnyy frantsuzky liberalizm: zbirnyk / [per. z fr.]*. М.: Rosiys'ka politychna entsyklopediya (ROSSPEN), 2000. S. 263-506.
4. Shumpeter Y. Kapitalizm, sotsializm i demokratiya. К. Osnovy, 1995. 528 s.
5. Mikhels R. Sotsiolohiya politychnoyi partiyi v umovakh demokratiyi (frahment). *Antolohiya svitovoyi politychnoyi dumky*: v 5 t. Т. 2. М. : Dumka, 1997. S. 186-197.
6. Khrystyuk T.A. «Politychna opozytsiya». Zmist, kharakterystyka i istorychna evolyutsiya. *Politolohichnyy visnyk*. 2003. № 13. – С.195-202.
7. Savytskyy K. I. Henezys politychnoyi opozytsiyi: z ukrayins'koho i zarubizhnoho dosvidu. *Politychna opozytsiya: teoriya ta istoriya, svitovyy dosvid ta ukrayinska praktyka*. М. : ТЕТ, 1996. 347 s.

Polishchuk I. O. Institution of political opposition

The article analyzes the current trends in the development of the institution of political opposition. The evolution of conceptual ideas about the essence of the phenomenon of political opposition is revealed. In a consolidated democracy, the political opposition ensures the change of political forces and elite groups in the management of the state, personnel rotation in government structures, as well as the exercise of control over political power. Instead, in transitive political regimes, the role of the political opposition is growing significantly. The quality of the institution of political opposition precedes the potential for democratization of a particular regime. The right to political opposition is one of the fundamental elements of modern liberal democracy. The ability to openly criticize the ruling elite, to defend their alternative interests, to propose other political solutions, to win power by participating in political elections is guaranteed by law. In politics, opposition is defined as: opposition to the opinion of the majority or the dominant opinion in the legislative, party and other structures that declare their commitment to democratic procedures; contrasting one's political course with another.

The importance of the institution of political opposition is due to the fact that the opposition is the potential government of tomorrow. The initial point is what place the opposition forces occupied in the system of power relations of the country, which way it came to power. Because over time, this affects the very nature of power, and how easily and painlessly the change of power will take place.

It is concluded that under the regime of polyarchy and in transitive regimes, effective, strong opposition is the key to stability in the work of the entire state mechanism. The existence of the opposition creates a balance in the political system and protects the regime not only from authoritarian manifestations, but also from the influence of subjective factors in political decision-making by the government, parliament, and other government institutions.

Key words: *political opposition, state power, political regime, control function, democracy, transit.*